

Infodemin under pandemin

Rysk informationspåverkan mot Sverige¹

Maria Hellman

The Info-Demic during the Pandemic: Russian information Influence Activities against Sweden

This study explores how Russian information influence activities have targeted Sweden through its state controlled news media coverage, Sputnik. It asks whether and how it has used the Covid-19 crisis to weaken Sweden by way of antagonistic strategies.

A narrative analysis of Sputnik news reporting identified four themes depicting Sweden as the odd one out internationally, a country plagued by domestic conflicts, and where an incompetent leadership plays at double standards. The narrative was found to be constructed in line with the antagonistic strategies of suppression and destruction (Wagnsson & Barzanje 2019).

This raises concerns regarding Sweden's international reputation and status. There is a risk that other states consider collaboration with Sweden increasingly difficult. Domestically loyalties between citizens, conditions for political debate and trust between citizen and authorities might come under increasing pressure.

Covid-19-pandemin gavs snabbt termen "infodemi" (WHO 2020). Den utbröt i en tid då konspirationsteorier, informationspåverkan, informationskrigföring och ryktesspridning blivit globala hot. Bland orsakerna till dessa hot brukar nämnas den medieteknologiska utvecklingen som gett nya redskap för extrema rörelser att växa och utöva inflytande, underlättat populistiska ledares möjligheter att sprida desinformation och stärkt staters förmåga att intensifiera sin informationskrigföring. Det har blivit allt svårare att urskilja trovärdig från vilseledande information (WHO 2020; se även Nord et al. 2020). Även om dessa trender är globala har den ryska informationspåverkan riktad mot USA och

1 Jag vill rikta ett stort tack till mina kollegor på Försvarshögskolan, Kjell Engelbrekt, Charlotte Wagnsson, Magnus Ekengren och Magnus Christiansson som lämnat värdefulla och insiktsfulla synpunkter. Den här studien ingår i ett större projekt ("Harmful Narrative Alignment"), finansierat av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Europa särskilt uppmärksammas (se Thornton 2017, Klein 2018). Med utgångspunkt i den ryska informationspåverkan mot Europa söker denna studie identifiera vilka uttryck för en sådan informationspåverkan som kan förekomma under en kris som den svenska covid-19 pandemin i ryska statskontrollerade nyhetsmedier och hur rapporteringen under kris förhåller sig till den dagliga bevakningen av Sverige.

I denna artikel kommer det svenska begreppet informationspåverkan att användas för att beskriva det säkerhetsshot som infodemin kan tänkas utsätta Sverige för. Med informationspåverkan avses här den innebörd som Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) givit begreppet:

Aktiviteter som genomförs av främmande makt, eller antagonistiska aktörer, i syfte att påverka olika målgruppers uppfattningar, beteenden och beslutsfattande. Informationspåverkan utnyttjar samhällets sårbarhet och kan utmana befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet, våra grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter eller andra nationella intressen. (Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB).

Begreppet äger ingen engelsk översättning, men till sin betydelse har det sin närmaste motsvarighet i informationskrigföring, om än detta oftare förekommer i militära sammanhang. I artikeln kommer så långt detta är möjligt informationspåverkan att användas, men där källorna så kräver informationskrigföring. Innebörden i dessa två begrepp kommer däremot inte att särskiljas. (För en diskussion om den begreppsorenda som råder inom fältet och hur olika begrepp kommit att användas inom forskningen, se Wagnsson 2020.)

Ryssland har sedan årtionden tillbaka givit en ökad betydelse till informationskrigföring riktad mot väst och betraktar den som en central del av den ryska säkerhetspolitiska arsenalen (Shekhovtsov 2018, Rid 2020, Thornton 2017, Yablokov 2015). Många bedömare menar att dessa icke-militära medel idag har avsevärt större betydelse än militära operationer (Thomas 2015). I officiella dokument som presenterar den ryska militärdoktrinen och säkerhetsstrategin sägs uttryckligen information ingå som ett centralt verktyg (Russian Government 2014 respektive Russian Government 2015) och vara avgörande för den asymmetriska krigföringsstrategin (Thomas 2015).

Strategin för informationskrigföringen går tillbaka till Sovjettiden och aktualiserandet av begreppet "aktiva åtgärder" visar på den tradition av informationskrigföring som sedan länge finns inom ryskt säkerhetstänkande (se Rid 2020). Shekhovtsov (2018: xx) refererar till en intervju med den förre KGB-chefen Oleg Kalugin där denne beskriver strategin som syftande till att försvaga stater och allianser genom att skapa splittring mellan allierade, sänka USA:s status hos europeiska befolkningar och påverka ledares status och

ageranden inom den egna staten (Se även Thornton 2017 och Barret et al. 2018). I en uppmärksammad artikel 2013 av den då ryske generalstabschefen Valery Gerasimov framförs liknande tankar om informationspåverkan och hur icke-militära medel kan användas för att destabilisera en stat inifrån, åtminstone inledningsvis i en operation (Gerasimov 2016). I det sammanhanget ingår de två statligt kontrollerade och finansierade engelskspråkiga nyhetsmedierna Sputnik och RT som centrala aktörer (Baade 2019, Yablokov 2015, Ramsay & Robertshaw 2019). Studier av dessa mediers rapportering har visat att de ägnat sig åt vilseledande rapportering om andra stater, framförallt USA. Idag omtalas exempelvis RT som "en av de viktigaste organisationerna i den globala politiska ekonomin för desinformation" (Elsawah & Howard 2020: 623; se även Yablokov 2015).

Allt detta sammantaget öppnar för säkerhetspolitisk sårbarhet, även för en liten europeisk stat som Sverige, och den kan bli särskilt kännbar under en pandemi. Livsviktiga informationsflöden kan utnyttjas i linje med redan befintliga strategier och försvaga och destabilisera staten genom att underblåsa inrikes schismer och ifrågasätta legitimiteten hos dess myndigheter i ett skede där krishantering är avhängig förtroendet mellan medborgare och myndigheter. På sikt kan ett smutskastande av en i hög grad utlandsberoende stat som Sverige också ta skada på det utrikespolitiska området genom att dess internationella status försvagas och beredvilligheten hos allierade att bistå och samverka med Sverige sjunker.

Det kan förefalla givet att informationspåverkan blir mer framträdande under en krissituation då en stats sårbarhet är större, men en studie av Flaherty och Roselle (2018) visar att så inte måste vara fallet.

De fann i en studie om Brexit, tvärtom, att rysk informationspåverkan riktad mot väst hade mindre undergrävande tendenser i detta sammanhang där väst redan uppvisade splittring och tecken på instabilitet än i den löpande rapporteringen om EU och Europa. I studien som innefattade nästan 4000 nyhetsinslag om Europa och Brexit analyserades hur RT:s nyhetsberättelser strukturerades för att utmana brittiska och europeiska strategiska narrativ. Analysen visade att där europeiska strategiska narrativ (dvs. berättelser med uttalade avsikter om exempelvis ett enat EU) redan utmanas tycks RT:s bevakning mindre konspiratorisk och antagonistiskt vinklad.

När det däremot gäller den dagliga rapporteringen tycks bilden bli en annan. Wagnsson och Barzanje (2019) fann i sin studie om Sputniks dagliga bevakning av Sverige mellan 2015 och 2018 att Sverige framställdes som ett land med växande inre motsättningar och ett krackelerande samhällsbygge. Rapporteringen beskrev ett Sverige som tidigare beundrats av omvärlden för sina liberala principer och trygga förhållanden, men som nu befann sig i en nedåtgående spiral politiskt såväl som moraliskt. Berättelserna om Sverige i Sputnik fanns vara uppbyggda av tre typer av antagonistiska strategier (2019: 12).

Den första, den förminskande strategin (suppression), har som avsikt att förminska statusen hos en stat. Här finns en strävan att skada den andres status. Strategin består i att svärta ner en stats ledarskap, tala illa om hur folk agerar eller peka på hur staten avviker från internationella normer. Den andra, den nedbrytande strategin (destruction) handlar om maktdemonstration där syftet är att visa på materiella och immateriella svagheter för att försvåra statens internationella samarbeten – exempelvis på försvarsområdet. Det kan också handla om att visa på en regerings oförmåga att leda nationen. Den tredje strategin, s.k. styrning (direction), innebär att staten lockas, eller uppmanas att gå, i en riktning den annars inte hade tagit och som blir mer fördelaktig för den fiendligt sinnade staten.

För att belysa på vilka sätt informationspåverkan kan utövas mot ett land i kris kommer denna studie att analysera det ryska statskontrollerade nyhetsmediet Sputniks rapportering om den svenska covid-19-hanteringen under våren och hösten 2020. Rapporteringen om den svenska covid-19-pandemin relateras sedan till de antagonistiska strategier som tidigare forskning visat att Sputnik använder i sin vardagsrapportering om Sverige (Wagnsson & Barzanje 2019). Frågan är om en kris av covid-19:s magnitud förändrar de destabiliserande berättelser om Sverige som kontinuerligt produceras och publiceras i rysk statskontrollerad media eller om den framkallar andra typer av berättelser.

Design, metod och material

Den empiriska analysen utgörs av en narrativ analys. I likhet med Wagnsson och Barzanje (2019) ses rapporteringen som en uppsättning berättelser vilka, när de läggs till varandra, utgör narrativet – i det här fallet om Sverige under covid-19. Den narrativa analysens centrala frågeställningar har formulerats med hänsyn tagen till narrativets vad och hur-fråga, dvs. i linje med Chatmans definition av ett narrativ som en berättelse av ett händelseförlopp bestående av två delar: berättelsen (histoire), vad som har hänt och en diskurs (discours), hur det som hänt berättas. Narrativet kan på det sättet förstås som information eller skeenden som organiserats till en sammanhängande redogörelse – en sekvens av skeenden (Robertson 2012: 221, med hänvisning till Chatman 1978: 19. Se även Hellman 2007 och Somers 1994: 616). Den narrativa analysen syftar till att dekonstruera nyhetstexten i dess beståndsdelar, när-studera dessa delar och hur delarna sätts samman för att skapa ett budskap. De frågor som ställts till materialet (se kodschema) har främst fokuserat på hur artiklarna skildrat covid-19, samt hur människor som agerat eller figurerat i artiklarna har beskrivits och vilka funktioner de tillskrivits (aktörer och aktörernas roller). Även aspekter såsom bildernas bidrag till berättelsen, betydelsen av tids- och rumsbeskrivningar, liksom hur skeenden kopplats samman till händelsekedjor har ingått i analysen.

Analysen har omfattats av alla artiklar i Sputnik som handlar om Sverige och covid-19-pandemin och som publicerades 1 mars till 31 maj, samt 1 augusti till 31 oktober, 2020. Artiklar där Sverige nämns, men inte vidare beskrivs eller omtalas, har exkluderats. Tidsperioden är vald i syfte att inkludera de perioder från pandemins utbrott i Sverige då smittspridning och hanteringen av den svenska krisen varit som mest omdiskuterad. Av det skälet har de två sommarmånaderna juni och juli utgått.

Fyra teman identifierades i det empiriska materialet och tillsammans utgör dessa narrativet om Sverige under covid-19-pandemin. Dessa teman är: "Sverige saknar ett fungerande ledarskap"; "Sverige är präglad av konflikter"; "Sverige är en uddafågel som omvärlden inte begriper sig på" och "Sverige är inte vad det ser ut att vara". Vart och ett av dessa presenteras nedan. Det är slående hur få artiklar som faller utanför dessa teman.

TEMA 1: SVERIGE SAKNAR ETT FUNGERANDE LEDARSKAP

Avsaknaden av en fungerande krishantering och nationell styrning utgör centrala delar av narrativet om Sverige. Det tar sig olika uttryck i rapporteringen, från scener som beskriver dramatiskt stigande dödssiffror samtidigt som en obeslutsam, och mestadels frånvarande, regering velar och försöker strama åt restriktionerna utan att riktigt veta hur. Det råder oenighet kring flockimmuniteten som strategi (Sputnik 2020a). Den ena dagen avfärdas flockimmunitet för att nästa dag förordas av svenska myndigheter. Den 6 april 2020 skriver Sputnik: "Den svenska regionens covid-19-strategi: infektera nästan alla för att uppnå flockimmunitet." (Sputnik 2020b).² Det talas om stängda gränser, men samtidigt gäller detta inte för icke-svenskar (Sputnik 2020a) så gränserna som är stängda är ändå inte stängda. Det tycks råda oreda och okunskap om hur stor smittspridningen är och än mindre vilken strategi som är lämplig.

Vissa artiklar talar om det dödliga hotet i nästintill apokalyptiska termer med paralleller till spanska sjukan och skräckscenarier där sjukvården sorterar bland patienter värda att vårda. Det vilar ett allvarligt och skrämmande framtidsscenario över Sverige. Nästan 8 miljoner invånare beräknas bli smittade under de nästkommande två åren, tusen och åter tusen dö. Livslängden kommer att sjunka. En professor som citeras säger att Sverige är på väg rakt in i en tragedi därför att myndigheterna inte tog pandemin på allvar från början. Allvaret förstärks av att det inte längre finns några åtgärder att vidta. Det är för sent (Sputnik 2020c).

I en uttrycksfull artikel några veckor in i april beskrivs situationen som prekär. Till det svaga ledarskapet, fortsatt höga dödstal, en ansträngd vård och en otydlig krishanteringsstrategi läggs meningsskiljaktigheter mellan

2 "Swedish Region's Covid-19 Strategy: Infect 'Almost Everyone' to Reach 'Herd Immunity'" (Sputnik, 6 april 2020).

vetenskapliga experter och Folkhälsomyndighetens statsepidemiolog Anders Tegnell (Sputnik 2020d). Liksom i en rad andra artiklar spelar Tegnell huvudrollen. Andra experter med avvikande uppfattningar pekar på det oansvariga och tafatta i ledarskapet för krishantering. Mönstret av oförmågan att leda, kraftlösa rekommendationer och tassandet runt flockimmuniteten som uttalad strategi är en bärande del i rapporteringen.

I denna artikel läggs därtill ett alarmistiskt språk som förstärker bilden av en stat i kaos, på väg att brytas ned till följd av oförmåga hos ledarskapet. Som i den största delen av rapporteringen utgörs källorna av svenska medier, samt representanter för stat och myndigheter som framträtt i dessa. Med hjälp av uttalanden från tre svenska forskare i norska televisionen NRK och Dagens Nyheter berättas att Sverige under Tegnells ledning driver en strategi som sannolikt kommer att leda till tusentals döda utan att någon tycks kunna stoppa honom. Dessa svenska experter är djupt oroade av den stora splittring som råder i Sverige över hur viruset ska bekämpas. Sputnik skriver: "Trots att ett stort antal människor dör håller myndigheterna fast vid sin låt-gå-inställning. Situationen är ohållbar" (Sputnik 2020d).³ Här betonas också att det inte bara råder oenighet mellan experter utan också mellan vanliga svenskar och experter. Människor i gemen tycks stå på Tegnells sida medan ett flertal forskare som är av annan uppfattning. En professor vid KI, Cecilia Söderberg-Nauclér kallar Tegnells strategi för ett "farligt experiment" och menar att "katastrofen lurar bakom hörnet. Den kommer att explodera i våra ansikten" (Sputnik 2020d).⁴ Hon hävdar också att Tegnell är ensam om att tro på flockimmunitet som det enda sättet att stoppa smittspridningen. Tegnell rapporteras inte gå i direkt polemik mot experterna, men ytterligare en professor Johnny Ludvigsson förekommer i artikeln och ger sitt stöd till Tegnell och hans strategi sett i det långa perspektivet (Sputnik 2020d).

TEMA 2: SVERIGE ÄR PRÄGLAT AV KONFLIKTER

Det är slående hur rapporteringen fokuserar på inre motsättningar och konflikter mellan experter och myndighetspersoner. Vissa, som exempelvis Anders Tegnell, representerar båda grupperna samtidigt. Ändå är direkta uttalande från Tegnell sällsynta. Han figurerar i artiklarna som en nod gentemot vilken avvikande argument och problematiska förhållanden relateras.

Detsamma gäller svenskarna i gemen. De ges sällan en röst i artiklarna och förekommer sällan som representanter för medborgargrupper. Istället är de föremål för berättelserna om Sverige. Överhuvudtaget är det ovanligt att människor citeras i egenskap av att vara svenskar, medborgare, eller en allmänhetens

3 "Despite people dying in large numbers, the authorities stick to the laissez-faire approach. The situation is unbearable" (Sputnik, 17 april 2020).

4 "There is reason to fear that the disaster is lurking around the corner. It will explode in our faces" (Sputnik, 17 april 2020, citat av Cecilia Söderberg-Nauclér, professor vid Karolinska Institutet).

röst. Det är experternas utsagor som återges, citeras och kontrasteras. I den mån svenskar uttalar sig är det via kritiska och ofta känsloladdade tweets som infogas i artiklarna som bilder efterföljda av översättningar.

Efter att ett stort antal svenska forskare skrivit under ett upprop om en förändrad covid-19 strategi rapporterar Sputnik i en artikel om den splittring och oordning som råder i Sverige. Under rubriken "Över 2000 svenska forskare uppmanar till tuffare åtgärder mot coronavirus-epidemin" (Sputnik 2020e),⁵ berättas i saklig ton hur Tegnell som representant för den ansvariga myndigheten och strategin nu kritiseras av en stor grupp svenska forskare. De kräver att Sverige följer internationella rekommendationer och inför strängare åtgärder. Mot detta står Tegnell, och vad det verkar svenskarna, som värnar rörelsefrihet och som förväntas kunna ansvara för sin egen och sina medmänniskors hälsa. Kärnan i berättelsen är att svenska myndigheter har valt en annorlunda och kontroversiell väg för sin krishantering som går stick i stäv med det svenska forskarsamhällets uppfattningar. Kaoset i Sverige och schismerna mellan olika svenska aktörer förstärks av att det till information om de senaste dödsiffrorna infogas en kommentar från Hälso-och-Sjukvårdsdirektör Björn Eriksson som säger att "stormen är här" (Sputnik 2020e). Därtill inleds artikeln med en bild av en folkmassa med glada, skrattande svenskar som står tätt och viftar med svenska flaggor. Bilden från AFP har bildtexten: "Svenskar viftar med flaggor på Skansens friluftsmuseum i Stockholm i den 6 juni 2005 för att fira nationaldagen" (Sputnik 2020e).⁶

Bildens kontrast till budskapet i forskarnas upprop och till uttalandet från Eriksson förstärker bilden av kaos och splittring och väcker tankar om myndigheter som håller sina medborgare ovetande om hoten mot deras liv och hälsa. De flaggviftande svenskarna tycks intet ont anande fira sin nation som om inget har hänt och statsepidemiolog Tegnell förefaller inte avse ingripa. Samtidigt söker flera tusen experter visa på allvaret i situationen. Det är svårt att tolka de flaggviftande svenskarna som varande i stormens öga. Istället förefaller svenskarna oförsäkämt obekymrade. Skillnaden mellan aktörernas upplevelser av den rådande situationen blir obegriplig; bara de skarpa kontrasterna i ageranden tycks otvetydiga. Folkhälsomyndigheten (FHM) tycks fortfarande inte ha tagit till sig faran med virusets spridning.

Konfliktämnen

Rapporteringen betonar särskilt hur äldre människor drabbas och blir offer i den svenska strategin. Under rubriken "Covid-19 sprider sig till äldreboenden

5 "Over 2000 Swedish Researchers Call for Tougher Measures Against Coronavirus Epidemic" (Sputnik, 26 mars 2020).

6 "Swedes wave flags at the Skansen open-air museum in Stockholm on June 6, 2005 to celebrate National Day" (Sputnik, 26 mars 2020).

över hela Sverige, äldre invånare vettskrämda” (Sputnik 2020s)⁷ skriver Sputnik den 3 april om hur skyddet mot smittan är undermåligt och att det saknas sjukvårdsutrustning. Smittan har spridits till äldreboenden och Tegnell uttrycker oro men visar ingen handlingskraft (Sputnik 2020f). I en annan artikel, som återger reaktioner från professor Agnes Wolds⁸ uttalanden i SVT:s program Skavlan, förstärks den krassa inställningen till människovärdet som tidigare i rapporteringen kopplats till den svenska strategin. I rubriken citeras Pr. Wold: “Lyckligtvis dödas enbart äldre människor – svenska doktors inställning till coronaviruset ratat på sociala medier” (Sputnik 2020g)⁹ och hon får medhåll i sin inställning av den tidigare chefs-epidemiologen Johan Giesecke. Mot Pr. Wold och Giesecke står en rad vanliga svenskars arga och upprörda tweets.

“Nej Agnes, vi ska inte vara tacksamma för att våra nära och kära ligger och kvävs ihjäl i respiratorer. Däremot ska vi vara tacksamma för att yngre människor ofta klarar sig” skriver @Memingojoren och signaturen @Vikingakvinnan skriver “Agnes Wold har en genomvidrig människosyn” (Sputnik 2020g).

Artikeln avslutas med att hänvisa till ett uttalande av Statsminister Löfven, som går emot de citerade uttalandena av Giesecke, Wold och FHM:s chefsanalytiker Lisa Brouwers, med budskapet att regeringen kan komma att ändra strategin och isolera Stockholm (Sputnik 2020g).

Artikeln är på flera sätt typisk för Sputniks rapportering om covid-19. Den utgår ifrån en intervju i ett väletablerat svenskt medium, med en känd och väl omtyckt svensk person. Budskapet spetsas och söker det kontroversiella för att sedan låta tweets bekräfta och visa på de motsättningar som finns i frågan mellan svenska medborgare och svenska auktoriteter såsom myndighetspersoner och experter. Det är inte ovanligt att dessa tweets från svenska medborgare uttrycker känsloladdade uppfattningar i grova ordalag. Instuckna i artikeln finns också en eller annan dämpande kommentar som ges en undanskymd position. Det är bitvis svårt att se vilka aktörer som står mot varandra och vad deras olika ståndpunkter består i. Ett uttalande kontrasteras med ett uttalande av någon talesperson i en annan fråga. Regeringen förekommer sällan i rapporteringen annat än i förbigående. I det citat som avslutar artikeln ger Statsminister Löfven sken av att inte vara insatt i de diskussioner som pågår i Sverige överhuvud taget. Hans uttalande är lösryckt och står för sig självt. Sammantaget bidrar artiklar av detta slag till att förstärka bilden av Sverige som

7 “Covid-19 Spreading Amongst Retirement Homes Across Sweden, Elderly Residents ‘Terrified’” (Sputnik, 3 april 2020).

8 Agnes Wold tituleras i artikeln som professor i klinisk bakteriologi vid Karolinska Institutet.

9 ‘Luckily Only Kills Elderly People’: Swedish Doctor’s Coronavirus Take Roasted on Social Media (Sputnik, 30 mars 2020).

splittrat, präglat av konflikter över en orimligt liberal, och samtidigt omänsklig, krishantering – bevis för att regeringen tappat kontrollen över situationen.

Covid-19-krisen länkas till annan inrikes problematik

Oförmågan från svenskt ledarskap att skydda medborgarnas liv från viruset kopplas även till invandringsfrågor och till Greta Thunberg. Sputnik rapporterar hur invandrarna skapar problem för krishanteringen genom att vara starkt överrepresenterade av de smittade och inte ha förmåga att skydda sig (Sputnik 2020h). Samtidigt fortsätter Sverige att ta emot nya asylsökande. Rapporteringen visar sällan öppna konfrontationer mellan grupper av svenskar och invandrare utan istället sker detta via framläggande av olika förklarande faktorer som var och en för sig är korrekt, men som när de läggs samman och byggs in i narrativet ger en föreställning om hur svenska intressen tycks oförenliga med invandrades och asylsökandes (Se exvis Sputnik 2020i).

Greta Thunberg ges stort utrymme i Sputniks rapportering generellt och hon förekommer även i rapporteringen av covid-19-pandemin där hon med några undantag beskrivs som en nagel i ögat på de flesta maktcentra hon kommer i kontakt med, såsom utländska journalister, bland annat en känd kommentator på CNN, och EU-parlamentariker. Thunberg ges i berättelsen om covid-19 rollen av en person vars kontroversiella framtoning skapar konflikter och dispyter och klimatfrågans prioritet mitt under pågående pandemi ifrågasätts (se Sputnik 2020j, 2020k, 2020l, 2020m).

TEMA 3: SVERIGE ÄR EN UDDAFÅGEL SOM OMVÄRLDEN INTE BEGRIPER SIG PÅ

I snart sagt varje artikel upprepas hur svenska myndigheter valt att hålla fast vid en okonventionell strategi samtidigt som dödstalen stiger. Sveriges myndigheter tycks naiva och oförstående inför de katastrofscenarier som andra länder arbetar utifrån eller som redan blivit verklighet där. Medan "Italien drunknade i coronavirusfall och gatorna i andra europeiska länder var tomma", skriver Sputnik, "så verkade det som om man i Sverige inte ens visste vad covid-19 var eller hur farligt det kunde bli". "Vad i hela världen tänker de?" (Sputnik 2020n).¹⁰ Statsministern förefaller också naiv när han citeras: "Vi som är vuxna måste vara exakt det: vuxna"¹¹ och det konstateras att invånarna i Sverige håller med honom (Sputnik 2020n).

I augusti och september förekommer enstaka noteringar om den svenska strategin baserad på flockimmunitet som potentiellt framgångsrik, men detta

10 "While Italy was drowning in coronavirus cases and the streets of other European countries were left empty [...] it seemed like Sweden didn't even know what Covid-19 was or how dangerous it could be. [...] 'What on earth are they thinking?'" (Sputnik, 5 april 2020).

11 "We who are adults need to be exactly that: adults" (Sputnik, 5 april 2020).

hör till undantagen. Sputnik låter flera utländska kommentatorer komma till tals. "Det svenska exemplet – ingenting att ta efter", menar en brittisk journalist. Polska medier rapporteras använda Sverige som ett avskräckande exempel och den polske premiärministern Mateusz Morawiecki kallar den svenska modellen darwinistisk och betonar att Polen inte skulle komma på tanken att införa en sådan strategi (Sputnik 2020o). Danmark rapporteras stänga sina gränser för svenskar, men inte för norrmän och tyskar, och en spansk studie sägs ha visat att flockimmunitet, som betraktas som den uttalade och outtalade basen för den svenska strategin, inte kommer att ge tillräckligt skydd inom någon nära framtid (Sputnik 2020p). De betydligt högre dödstalen i Sverige förklaras med att landet inte stängt ner sitt samhälle på samma sätt som övriga nordiska länder och nu får betala ett pris för detta.

Sverige rapporteras gå sin egen väg utan stöd från andra länder och innefattas inte i den europeiska familjen. Tvärtom skapar Sverige polarisering internationellt. När Sputnik förklarar varför Sverige har valt udda åtgärder för att hantera smittan hänvisas till olika faktorer som utmärker landet som avvikande och annorlunda, framförallt från Europa. Det handlar om alltifrån de extrema väderförhållandena som härdat folket, om den utrikespolitiska traditionen att agera oberoende, att välja bort NATO-medlemskap, och om Olof Palmes kritiska röst, till okunskap, tilltro till det personliga ansvarstagandet, och ett fokus på långsiktighet som anses oförenlig med en nedstängning av centrala samhällsfunktioner. Det berättas om Sverige i skarpa kritiska tonlägen likväl som med munter ironi (Sputnik 2020q, 2020r). Sverige och Belarus är de enda länder som håller sina samhällen öppna. Sverige fortsätter till och med att planera för en större multinationell militärövning. Flera länder har backat ur på grund av pandemin, men rapporterar Sputnik, till skillnad från övriga länder och organisationer hävdar den svenska försvarsmakten att försvaret måste visa styrka särskilt i dessa tider. En företrädare för den svenska försvarsmakten citeras från sitt uttalande i SVT: "när samhället är i kris måste försvaret stå som starkast". Elin Liss, representant för Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, blir ytterligare en röst som pekar på försvarsmaktens verklighetsfrånvända attityd när hon i en debattartikel i Expressen skriver att "Uppfattningen om säkerhet måste breddas. Man kan inte kasta en handgranat på covid-19, vapen kan inte skydda oss" (Sputnik 2020s).¹²

Standardfrasen som ständigt upprepas

Berättelsen om den avvikande nationen Sverige trummas in med hjälp av upprepande fraser som avslutar ett flertal artiklar. Utsagorna är, med något undantag, korrekta, men sammansättningen av fraserna och upprepningarna

12 "The perception of security must be broadened. You can't throw a grenade at Covid-19, weapons can't protect us" (Sputnik, 3 april 2020).

inpräntar bilden av Sverige som ett isolerat land med ett moraliskt tveklaktigt ledarskap. Fraserna i dessa avslutande stycken berättar om de senaste döds-siffrorna och antal registrerade med smitta. Siffrorna kopplas till det svenska beslutet att inte stänga ned samhället – en annorlunda och kontroversiell väg för att hantera pandemin vilket lett till höga dödstal och massiva protester i och utanför Sverige. I vissa artiklar nämns att när andra länder drabbats hårt ekonomiskt har den svenska ekonomin upprätthållits liksom den svenska kronkursen – en krass inställning i kontrast till de höga dödstalen.

Ett typiskt avslutande stycke ser ut som nedan:

“Sverige, som notoriskt vägrat att stänga ner och på det stora hela har genomfört frivilliga restriktioner och till och med vid något tillfälle föreslagit att sträva efter flockimmunitet som mål, har nu sett 86 000 covid-19 fall vilket har resulterat i nästan 5850 döda, de flesta av vilka är äldre medborgare. På grund av att omfattningen av smittspridningen och dödsiffrorna av det svenska virusutbrottet har varit så mycket högre än motsvarande siffror i de övriga nordiska grannländerna tillsammans har reaktioner i Stockholm satt igång en massiv intern och extern kritik mot onödigt ’död, sorg och lidande’.” – ordvalet hämtat från de svenska akademiker som varnat världen att inte följa nationens exempel (Sputnik 2020t).

TEMA 4: SVERIGE ÄR INTE VAD DET SER UT ATT VARA

De upprepade fraserna om den svenska avvikande hanteringen av covid-19, om ett Sverige där livet pågår som vanligt och där ekonomins hjul snurrar trots att tusentals dör, interna stridigheter rasar, och omvärlden tagit avstånd ger intryck av att Sputnik söker slå hål på myten om det stabila och respekterade Sverige. Genom sin rapportering om covid-19 visar Sputnik att talet om förtroendet mellan medborgarna och samhällets institutioner och myndigheter är en friserad och tillrättalagd bild. Rapporteringen visar bilder av välbesökta caféer, flaggviftande folkhopar och dansande ungdomar (Sputnik 2020u), likväl som unga spottades på äldre och poliser uppställda vid tågstationer, medan experter vidhåller att människor i Sverige vet att ta personligt ansvar.

Dessa motstridiga bilder passar väl in i budskapet att det som syns på ytan inte går att lita på, att saker och ting inte är vad de i förstone verkar vara. I själva verket är landet på väg mot en katastrof och myndigheter och ledare har underlåtit att tala klarspråk och håller medborgarna ovetande om den faktiska situationen. Sputnik balanserar på gränsen mellan vilseledande information och undersökande journalistik – den senare en grundbult i mediernas granskning av makten i demokratiska samhällen. Ibland tas utländska kommentatorer till hjälp för att granska förhållandena i Sverige. Det underliggande perspektivet i

rapporteringen är ofta att den enskilda medborgaren förts bakom ljuset av eliter och etablissemang. Genom att visa på diskrepanserna mellan etablissemangets hållning och valda strategi och medborgarnas förståelse av covid-19-krisen ger Sputnik sken av att kritiskt granska makten å medborgarnas vägnar. På samma gång använder man uttalanden tagna ur sina ursprungliga sammanhang och sätter samman information så att samband uppstår som ansvariga myndigheter inte ställer sig bakom – exempelvis att de svenska höga dödstalen är en effekt av valet att prioritera ekonomisk tillväxt. En elitaktörs ifrågasättande av ett sådant samband blir i sin tur en bekräftelse på hur Sputnik förmår avslöja maktens dolda agenda.

Flockimmunitet och andra värdeladdade begrepp

Genom att ständigt upprepa värdeladdade begrepp, såsom flockimmunitet, polarisering och "laissez-faire" och använda dessa i förvirrande och motsägelsefulla referat förstärks bilden av svenska myndigheters manipulation av det sanna tillståndet i den svenska nationen. Flockimmunitet används särskilt flitigt, ofta som ett epitet för den svenska strategin, trots att det inte förekommer några uttalanden från myndighetspersoner eller experter som deklarerar att detta är grunden för hanteringen av smittan. Det florerar olika sifferangivelser om hur stor andel av befolkningen som behöver vara immun för att flockimmunitet ska inträda, när denna nivå kan tänkas nås och hur stor den faktiska immuniteten bland befolkningen är vid olika tidpunkter. Flockimmunitet som ett faktiskt tillstånd och som beslutad strategi särskiljs inte. Begreppet kopplas samman med ord som "önskvärdhet" (desirability) och än vanligare "motsägelselfullt framförande av budskap" (conflicting messaging). Det indikerar att myndigheterna har och har haft planer på flockimmunitet som åtgärd, som de hemlighållit. I en artikel som pekar på den stora diskrepansen mellan andel infekterade svenskar (1 %) och tröskelvärdet för immunitet (40 – 60 %) frågar Svenska Dagbladets Ivar Arpis "hur många måste dö för flockimmunitetens skull?" (Sputnik 2020).¹³

I vad som ramar in som en åsiktsbrytning med Anders Nystedt, Smittskyddsläkare i Norrbotten, sägs Anders Tegnell en månad tidigare (Sputnik 2020b) å sin sida, "resolut [ha] förkastat idén att den svenska strategin består i att bygga upp flockimmunitet, medan han samtidigt insisterar att detta är det enda sättet att stoppa pandemin".¹⁴ Han menar att detta är alla länders målsättning, och placerar på det sättet in Sverige som ett land likt andra drabbade länder. Detta efterföljs av standardformuleringarna om den svenska strategin och som betonar hur den svenska strategin avviker. Nystedt, vars uttalande

13 "How many must die for the sake of herd immunity?" (Sputnik, 15 maj 2020).

14 "[...] he resolutely rejected the idea that Sweden's strategy is building up herd immunity, while insisting that it is the only way of stopping the pandemic" (Sputnik, 6 april 2020).

utgör rubrik för artikeln, uppges aktivt sträva efter flockimmunitet i region Norrbotten. Detta motsägs delvis av själva artikeln. I september och oktober 2020 när Sverige uppvisar låga smittotal jämfört med övriga Europa, nämns flockimmunitet som en möjlig förklaring (Sputnik 2020v).

Flockimmunitet används och refereras på dessa sätt utan att begreppet egentligen preciseras eller beläggs. Termen polarisering behandlas likartat. I en jämförelse med Frankrike, Spanien och Storbritannien i oktober månad då den svenska smittspridningen var låg i jämförelse skriver Sputnik: "Däremot syns inte samma nivåer av missnöje [som i Europa] i det skandinaviska landet, vars icke-nedstängning fortsätter att polarisera allmänheten" (Sputnik 2020w).¹⁵ Begreppet används på detta sätt i förbigående som synonymt med meningsmotsättningar eller åsiktsskillnader och ibland i motsägelsefulla formuleringar. Endast undantagsvis förekommer skildringar av eller konkreta uttryck för polarisering.

Narrativet om Sverige under covid-19-pandemin byggs upp av förminskande och försvagande strategier

I de följande avsnitten sammanfattas narrativet om Sverige under covid-19 och därefter belyses två av de tre antagonistiska strategier som tidigare forskning har identifierat (förminskning och försvagning) och som även bygger upp Sputniks narrativ om covid-19. Frånvaron av den tredje strategin (styrning) diskuteras också. Med utgångspunkt i de tre strategiernas verkan på covid-19-rapporteringen diskuteras sedan hur vi kan förstå covid-19 som ett säkerhetspolitiskt problem. Det avslutande avsnittet utgörs av en reflektion kring direkta och indirekta säkerhetspolitiska konsekvenser av infodemin.

NARRATIVET OM SVERIGE UNDER COVID-19

Den narrativa analysen har genom de fyra temana visat bilden av ett Sverige som håller på att spricka i fogarna. En undermålig krishantering har givit upphov till spänningar mellan Sverige och omvärlden. I Sverige präglas samhället av konflikter mellan olika svenska aktörer. Flockimmuniteten utpekats som bärande princip, attackeras eller beskrivs som obegriplig, inhuman och ett avskräckande exempel. Experter och auktoriteter motsäger varandra och vill vare sig inse allvaret eller låta allmänheten veta hur man egentligen avser hantera krisen. Till de fyra temana om det svaga ledarskapet och dess ovilja till ärlig kommunikation och isolationen från omvärlden knyts covid-19-pandemin i

15 "However, the Scandinavian country, whose no-lockdown approach continues to polarise the public, is not seeing the same level of discontent" (Sputnik, 5 oktober 2020).

någon mån till andra frågor – främst till Greta Thunbergs dominans i politiken och till invandringen. Andra länder tar avstånd från Sverige, som beskrivs som en obegriplig uddafågel. Sverige orsakar osämja internationellt och följer inte WHO:s riktlinjer om att stänga ned samhället som övriga länder i Europa har gjort. Termen polarisering förekommer både vad gäller Sveriges relation till omvärlden och inom landet.

Sputnik skildrar Sverige som ett samhälle så fäst vid liberala värden att det är på väg mot en kollaps emedan dess ledare fortsätter att blint försvara den dödsdansen som pågår. Sverige är försvagat, med höga dödstal, men trots det fortsätter en märklig och obegripligt valhant krishantering.

Antagonistiska strategier gör covid-19 till ett verktyg för informationspåverkan

Den narrativa analysen visar att rapportering om Sverige under covid-19, ligger i linje med Sputnicks vardagsrapportering om Sverige (se Wagnsson & Barzanje 2019: 13). Därtill finns likheter i två av de tre antagonistiska strategier som underbygger detta narrativ (förtryck och förminskning). Den tredje strategin, styrning, förekommer däremot inte. Detta diskuteras nedan.

Den här studiens resultat kan inte ställas direkt mot resultaten från Flaherty och Roselles studie om Brexit och vardagsrapportering om Europa som refererades ovan. För det skiljer sig analysmetoderna åt för mycket. Den studien fokuserade heller inte på Sputnik utan på RT. Som en reflektion kan det ändå konstateras att i motsats till studien av RT, där den kaotiska Brexit-situationen skapade en lägre grad av ifrågasättanden än i övrig europarapportering, så präglades narrativet om Sverige under covid-19 i Sputnik, av ett tydligt ifrågasättande helt i linje med Sputnicks dagliga rapportering.

DEN NEDBRYTANDE STRATEGIN

Om man läser en artikel i taget förefaller beskrivningen av hanteringen av den svenska corona-pandemin inte dramatisk, sensationell eller ens radikalt missvisande. Det är när man lägger artikel till artikel som Sverige framstår som en nation på fall – nästan helt utan att dess medborgare eller ledare tycks vara medvetna om det själva eller ge sken av att de ser vad som håller på att hända. Detta överensstämmer med den nedbrytande narrativa strategin. Den söker frammana en svag stat och underminera dess materiella förmågor. Här förekommer skildringar av en försvarsmakt som vill visa styrka i stunder av kris och genomföra en stor multinationell övning trots att övriga deltagande nationer dragit sig ur och kritiker hävdar det uppenbara: att ett virus svårligen bekämpas med militärmakt.

Statsministerns uttalanden är få och hänger inte samman med Folkhälsomyndighetens. Det nationella ledarskapet beskrivs vara svagt och

krishanteringen präglad av interna konflikter. Hanteringen av covid-19-krisen är slapphänt och ledarskapet tycks oförmöget att inse allvaret i situationen, medan dödstalen stiger. Människor, framförallt gamla och svaga, lämnas åt sitt öde. covid-19-krisen förstärker andra samhällsproblem som kopplas till bland annat migration och lag och ordning. Bilden av ett Sverige som fångat i nedåtgående spiral, vilket omnämns av Wagnsson och Barzanje (2019), är en passande bild också för narrativet om Sverige under covid-19.

Ett genomgående tema handlar om att avslöja föreställningen om Sverige som ett homogent land där människor lojalt agerar i samförstånd. Rapporteringen visar hur myndigheter krasst sorterar patienter för vård, hur man släpper asylsökande över landsgränsen trots att de egna medborgarnas rörlighet begränsas, hur man tillåter folk, mestadels unga, rejv-festa och spotta på polisen eller på medresenärer i kollektivtrafiken och hur man misslyckas med att informera trångbodda och socio-ekonomiskt utsatta invandrare så att de kan skydda sig mot smittan. Unga och friska sitter på caféer eller promenerar på stan medan gamla och sjuka drabbas, måste hålla sig isolerade och dör. Läggs dessa olika skildringar till varandra är bilden långt ifrån den av ett lojalt sammansvetsat folk med hög tilltro till myndigheter och offentliga institutioner.

DEN FÖRMINSKANDE STRATEGIN

Narrativet om den svenska covid-19-pandemin uppvisar även tydliga drag av den förminsckande strategin, där värden och idéer, liksom den nationella självbilden utnyttjas och förvrängs för att Sverige ska framstå som en stat med sjunkande status i relation till andra stater och där livsmönster och samhällsföreteelser avsiktligt svärtas ner. Det är en strategi som angriper idé och identitetsmässiga kapaciteter inom en stat och som skadar statens relationer till andra aktörer i systemet. Det Sverige som internationellt uppfattats som ett liberalt, välordnat och stabilt samhälle med tolerans för oliktänkande och en generös invandringspolitik blir omdefinierat som ett oregerligt samhälle vars ledare är oförmögna att hantera pandemin på grund av liberalismen, öppenheten och den höga andelen invandrare. Från ett internationellt perspektiv framstår de värden och normer som förknippas med Sverige som dess svagheter och Sveriges status som sjunkande.

Den liberala öppenheten som utmärker Sverige och som får direkt genomslag i den svenska covid-19-strategin behandlas i någon mån som anmärkningsvärd, men framförallt är den naiv och ansvarslös i ljuset av de kostnader i människoliv, som den skördar. Människor rör sig fritt, det råder *laissez-faire* för i Sverige kan man inte tvinga folk att hålla sig hemma. Istället accepteras dödstalen för att skona ekonomin och i hopp om att uppnå flockimmunitet – någon kallar det darwinism.

Förekomsten av begrepp som flockimmunitet och polarisering laddas med moraliska värderingar och upprepas i olika sammanhang vilket lägger

ytterligare en dimension till den förminskande strategin. Båda dessa termer används svepande och som betecknande ett Sverige på villovägar. Flockimmuniteten är liberalismens djuriska ansikte. Det förefaller som om hanteringen av krisen bygger på förtroendefulla relationer mellan myndigheter och medborgare, men i grunden tycks den baserad på flockimmunitet. Här drivs inga explicita argument om liberalismens absurdhet, men det diffusa sättet att tillskriva myndighetspersoner och experter uppfattningar om flockimmunitet gör den till en nästintill logisk konsekvens av en laissez-faire approach där ingen kan tvingas till något och alla måste få göra som de vill.

Antagonistiska strategier som säkerhetspolitik

Sputniks rapportering av Sverige under covid-19 kan ses som ett av många uttryck för en ständigt pågående informationspåverkan från Ryssland. Två av de tre antagonistiska strategier som Sputnik tenderar att använda sig av i sin dagliga rapportering om Sverige går igen också i rapporteringen om covid-19: förminskande och försvagande strategier. Som har visats i analysen är det i uppbyggnaden (i vad Chatman omnämner som discours) av berättelserna som de nedbrytande och förminskande strategierna verkar. Båda dessa byggs upp av narrativ som visar på ett samhälle präglad av osäkerhet, förvirring, sjunkande tillit och ett svagt ledarskap. Det sker bland annat genom att centrala begrepp och förhållanden ges oklara och motsägelsefulla betydelser av svenska experter och talespersoner, att dessas uttalanden tagna från skilda sammanhang ställs mot varandra och att respektive uttalande ges en vilseledande innebörd, att bilder och uttalanden från medborgare uppvisar en verklighet som avviker från etablissemangets, att uppgifter om dödstal, jämförelser med andra länder och strategin för att hantera svensk smittspridning skrivs samman så att de förefaller ha samband med varandra (och upprepas) utan att detta kan beläggas. Dessa berättarmönster präglas av en journalistisk stil som liknar den hos en underdog, som å den lilla människans vägnar söker avslöja maktmissbruk och vars underliggande drivkraft är att upplysa medborgare om de lögner de utsätts för. Det är också på det sättet tilliten mellan medborgare, myndigheter och folkvalda kan brytas ned, vilket kan få särdeles allvarliga konsekvenser under en krissituation och ge bestående samhälleliga problem.

Den tredje strategin, styrning, förekommer däremot inte. Det talar för att den typ av informationspåverkan som Sputnik bedriver, bör betraktas som i huvudsak annorlunda än Sovjet-tidens propaganda, även om den också innehåller aspekter som kan spåras tillbaka till kalla kriget och Sovjetunionen (vilket nämndes inledningsvis, se Rid 2020). Analysen visar narrativa strategier som söker bryta sönder föreställningen om det goda svenska samhället, men inte som likt klassisk propaganda presentera ett alternativ, en förebild, eller framhålla goda exempel som ett led i ansträngningar att föra Sverige i rätt

riktning. Inte heller går det att hävda att Ryssland på detta sätt flyttar fram sina egna positioner gentemot Sverige.

Man kan däremot se den här subversiva informationspåverkan som ett mönster som går tillbaka på hur Ryssland upplever sig drabbat av den asymmetriska situationen internationellt efter Sovjetunionens fall. En central del i strävan att öka det egna inflytandet i det internationella systemet ligger i mjuka maktmedel som information och destruerande av informationsflöden. Med hjälp av dessa kan Ryssland uppnå en mer jämlik styrkebalans med väst. Det ligger också i linje med det sätt som digitaliseringen har styrt mediasystemen sätt att fungera (se nedan). Där det tidigare under propagandans tidevarv gavs större möjligheter att styra berättelser om andra och den egna nationen så är det idag betydligt svårare, om ens möjligt. Styrkebalans uppnås därför genom att destruera berättelser, skapa förvirring, söka underminera förtroendet och tillit genom att visa på inkonsekvenser, polarisering och splittring. Här finns också erfarenheter från Sovjettidens "aktiva åtgärder" att bygga på. Det öppna samhället blir en tacksam måltavla för just sådana attacker.

Det är värt att notera att Sputniks rapportering om Sverige under covid-19 inte handlar om publicering av inkorrekt information eller s.k. "fake news". Det är inte genom falsk information eller påhittade berättelser som påverkan sker utan genom vilseledning av i sig korrekt information. I den här studien har begreppet informationspåverkan, så som det definierats av MSB, använts (se ovan). Styrkan i detta svenska begrepp är att det betyder påverkan via information och inte genom spridandet av osanningar. Problemet är dock att termen i sig inte indikerar att det måste handla om antagonistisk påverkan. Det är mer än en semantisk fråga eftersom en problematisk avvägning i analyser av vilseledande information såsom informationspåverkan är just gränsdragningen mellan den grundläggande rätten till det fria ordet och missbrukandet av detsamma för fientliga syften. Det internationellt ofta använda begreppet desinformation är närliggande för att definiera det fenomen som identifierats i den här studien. Här blir det då avgörande att tydliggöra att det inte handlar om felaktig information, utan hur informationen sätts samman i narrativa strukturer (discours). Gemensamt för båda termerna är de vilseledande avsikterna som kan utläsas ur rapporteringen och att det i den bemärkelsen handlar om uttryck för mjuk makt.

Säkerhetspolitiska implikationer av infodemin

Analysen ovan har sökt visa hur den rapportering som Sputnik levererar med avseende på covid-19 skadar Sverige genom att berätta om ett splittrat och dysfunktionellt samhälle som både enskilda medborgare och andra länder önskar ta avstånd ifrån. Det är värt att reflektera över tänkbara säkerhetspolitiska konsekvenser för Sverige på lång och kort sikt.

För det första kan den informationspåverkan Sverige utsatts för spä på en politisk ideologisk polarisering. Huruvida det överhuvudtaget föreligger en problematisk politisk ideologisk polarisering i Sverige blir i det här sammanhanget inte relevant. Så länge en sådan diskurs uppfattas som relevant finns det en spricka för den ryska regimen att vidga och spela an på. Med hjälp av välkända bedömare och internationell press kan man stärka den allmänt spridda uppfattningen att Sverige är oenigt och att det råder djupa konflikter inom Sverige om hur krisen borde ha hanterats och ska hanteras framöver.

En ökad polarisering – alldeles oavsett dess grund i verkligheten – kan spelas upp och ge bränsle till ytterlighetsmedier och extrema rörelser som i sin tur kan skapa säkerhetsproblem i och för Sverige. Inhemska subversiva element får ökat utrymme och det spär ytterligare på föreställningen internationellt om ett Sverige som krackelerar och kan bli en belastning internationellt (se vidare nedan). Det skulle även kunna resultera i våldsyttringar mellan svenska grupper.

För det andra kan de antagonistiska angreppen leda till en minskad försvarsvilja. Som ett led i att tilliten och förtroendet för krishantering och dess ansvariga urvattnas så minskar viljan och beredskapen hos medborgare, andra länder och organisationer att ställa upp för Sverige och att vilja försvara Sverige mot yttre hot. Ett ledarskap som uppfattas som oansvarigt och inkompetent under en allvarlig kris och vars beteende därtill tolkas som egensinnigt kan minska exempelvis överbefälhavarens trovärdighet och därmed dennes förmåga till effektivt ledarskap.

En tredje konsekvens har att göra med den skadade Sverigebilden som rapporteringen givit upphov till liksom den medföljande ryktesspridningen. Det kan leda till en omvärdering av Sveriges förmåga (och vilja) att leva upp till internationella åtaganden vilket i sin tur kan få negativa konsekvenser för hur exempelvis USA och andra Nato-länder uppfattar Sverige. Om Sverige uppfattas som en avvikande och problematisk nation som helst går sin egen väg, är opålitlig och ovillig att följa internationella normer kan viljan att inkludera Sverige i försäkringar om försvarsåtaganden eller internationellt understöd under kriser försvagas.

Ytterligare en konsekvens som rör den skadade Sverigebilden är att det som förts fram som en styrka i krishantering från svenska myndigheter, dvs. att Sverige har god kapacitet och beredskap att klara sin krishantering på egen hand har kommit på skam och visat sig vara en chimär enligt flera svenska bedömare. Detta är exakt sådana typer av schismer mellan svenska aktörer som Sputniks narrativa strategier är byggda för att utnyttja för sina fientliga syften och som försvarar för en stat att bibehålla sin öppenhet, också om frågor som splittrar och som är svåra att lösa eller kräver långsiktiga åtgärder.

En fjärde möjlig konsekvens är att Sputnik får ökad legitimitet och trovärdighet som nyhetsmedium. Analysen har sökt visa att de kritiska frågor

som behandlas i rapporteringen inte i sig är vilseledande, utan att det är sättet som nyhetsnarrativet byggs upp på som kan ses som nedbrytande och förminskande, men samtidigt finns i rapporteringen kritiska perspektiv som Sputnik delar med stora delar av världspressen. Sputniks rapportering kan därför förefalla ha stöd av de flesta andra stora internationella medier. Sverige beskrivs som en udda fågel som avviker från övriga länder med kostsamma konsekvenser som följd. En sådan typ av normalisering kan stärka Sputniks ställning bland nyhetsmedier.

Slutligen bör det även nämnas att en tänkbar konsekvens av den ryska informationspåverkan, som covid-19-rapporteringen är en del av, skulle kunna leda till en ökad öppenhet och beredvillighet från svensk sida att samarbeta mer aktivt med EU och med länder utanför EU vad gäller både krishantering och i säkerhetsfrågor. Det är möjligt att Sverige generellt kommer att se mer positivt på gemensamma kris- och säkerhetsstrukturer inom ramen för EU.

Indirekta säkerhetsimplikationer av infodemin

De direkta säkerhetspolitiska implikationerna av infodemin bör kompletteras med reflektioner kring den indirekta påverkan av Sputniks rapportering. Detta inte minst som Sputnik tycks sakna en större läsekrets och det är allmänt känt att Sputnik kontrolleras av Putin-regimen och ingår som en del i den ryska propaganda-apparaten. Colliver et al. (2018), som i en studie utförd på uppdrag av The Institute for Strategic Dialogue (ISD) and LSE Arena undersökte desinformation som spreds via internet inför det svenska riksdagsvalet 2018, fann att RT och Sputnik gav stöd till högerextrema grupper i Sverige. Nätverksanalyser visade att smutskastandet av Sverige kunde härledas till framförallt europeiska konton från den högerextrema miljön som kombinerades med konton från svenska yttersta högerkanten, med länkar till Alternativ för Sverige och andra internetbaserade höger rörelser. Studien fann att angreppen på Sverige inte främst avsåg att sabotera valet utan att påverka en internationell publik (Colliver et al. 2018: 5).

Colliver et al:s studie pekar på hur informationspåverkan kan underlättas och möjliggöras av den globala medie-ekologin. De berättelser om Sverige som byggs upp i exempelvis ryska nyhetskanaler blir delar i ett gränsöverskridande system där medieinstitutioner och sociala medieplattformar är intimt sammankopplade med varandra. Vissa delar av budskapen förstärks när de sänds vidare i lokala medier eller i nischade transnationella fora. Sputniks berättelser om covid-19 skapas främst genom att svenskt mediematerial från de etablerade svenska medierna (SVT, SR, SvD, DN, Expressen och Aftonbladet) översätts och klipps ihop. Budskapen genererar reaktioner – trådar – i både kommentarsfält i Sputnik och i andra medier på nätet. Nya versioner av samma nyhetsberättelse skapas i en ständigt pågående rörelse mellan medier, plattformar, och konton.

Till de nya nyhetsberättelserna läggs information och värderingar till och dras ifrån, men här finns även delar av nyhetsinnehåll som kopieras direkt från ett medium till ett annat, exempelvis från Sputnik till en inrikes tabloid. I en stor brittisk kvantitativ studie undersöktes med hjälp av ett digitalt verktyg överensstämmelsen mellan brittiska mediers nyhetsinnehåll med Sputnik och RT:s innehåll under två fyraveckorsperioder (Ramsay & Robertshaw 2019). Även om antalet artiklar där en fullständig matchning kunde avläsas inte var många (ca 50 i ett urval av 950 inrikes artiklar) så visar studien att det förekommer både fall där Sputnik och RT klipper in delar av nyhetsmaterial från brittisk press och vice versa. Av de artiklar som först publicerades i brittiska medier för att senare kopieras till Sputnik och RT handlade en majoritet av artiklarna om det brittiska dysfunktionella politiska systemet, dvs. samma tematik som i föreliggande studie.

En tankemodell för den här typen av indirekt informationspåverkan är att föreställa sig ett gytter av strategiska narrativ (dvs. berättelser som byggts upp med vissa avsikter) som likt kuggjul i ett maskineri hakar i varandra. I fallet med covid-19 kan man tänka sig starka missnöjesyttringar från extrema rörelser i Sverige som rapporterar om krisen på egna plattformar och som stärks och får stöd av Sputniks rapportering. Det kan i sin tur ge Sputnik ytterligare fog att beskriva Sverige som polariserat och utan kompetent ledarskap som förmår ena nationen i en svår situation. Olika aktörers narrativ reflekteras, speglas och sprids vidare genom att de innehåller delar som är kompatibla med varandra och som attraheras till varandra (se Archetti 2017). Maskineriet är inte avsiktligt konstruerat och strukturerat för att skada, men det kan styras och utnyttjas i syfte att utöva informationspåverkan och används för att störa demokratiska processer (Bennett & Livingstone 2018). Walkers (2018) talar om detta som "sharp power" och beskriver hur auktoritära regimer använder liberala värden som yttrandefrihet och fri åsiktsbildning för att underminera desamma. Det visar vilka svåra utmaningar liberala demokratiska samhällen står inför, särskilt under en kris, att både upprätthålla trovärdiga informationsflöden, värna den fria åsiktsbildningen och samtidigt motverka att fiendtlig och vilseledande information kuggar in i maskineriet.

Referenser

- Archetti, Christina, 2017. "Narrative Wars: Understanding Terrorism in the Era of Global Interconnectedness", s. 218-245 i Miskimmon, Alister, O'Loughlin, Ben & Roselle, Laura (red.), *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Barret, Paul M., Wadwha, Tara & Baumann-Pauly, Dorothée, 2018. "Combating Russian Disinformation. The Case for stepping up the fight online." Report. NYU Stern Center for Business and Human Rights, New York.

- Bennett, Lance W. & Livingstone, Steven, 2018. "The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions", *European Journal of Communication* 33(2), s.122-139.
- Chatman, Seymour, 1978. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.
- Colliver, Chloe, Pomerantsev, Peter, Applebau, Anne & Birdwell, Jonathan, 2018. "Smearing Sweden. International Influence Campaigns in the 2018 Swedish Election". Report, Institute for Strategic Dialogue & LSE institute of Global Affairs, London.
- Flaherty, Emma & Roselle, Laura, 2019. "Contentious Narratives and Europe: Conspiracy Theories and Strategic Narratives Surrounding RT's Brexit News Coverage", *Journal of International Affairs* 71(1.5), s. 53-60.
- Gerasimov, Valery, 2016 [2013]. "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations", *Military Review* 96(1), s. 23-29.
- Hellman, Maria, 2006. *Telesvisual Representations of France and the UK under Globalization*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hellman, Maria & Wagnsson, Charlotte, 2017. "How Can European States Respond to Russian Information Warfare? An Analytical Framework", *European Security* 26(2), s. 153-170.
- Klein, Hans, 2018. "Information Warfare and Information Operations: Russian and U.S. Perspectives", *Journal of International Affairs*, 71(1.5), s. 135-142.
- Miskimmon, Alister, O'Loughlin, Ben & Roselle, Laura, 2017. "Introduction", s.1-22 i Miskimmon, Alister, O'Loughlin, Ben & Roselle, Laura (red.), *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Nord, Lars, Oliner, Henrik & Fine, Gary Alan, 2020. "Inga kriser utan rykten. Nyhetsrapportering, kriskommunikation och upplevelsen av informationsvacuum." Rapport, MSB, Mittuniversitet & Northwestern University, Sundsvall.
- Ramsay, Gordon & Robertshaw, Sam, 2019. *Weaponizing News: RT, Sputnik and Targeted Disinformation*. London: King's College.
- Robertson, Alexa, 2012. "Narrativanalys", s. 219-262 i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Russian Government, 2000. "Information security doctrine of the Russian Federation", Russian Government, 2000-09-09, tillgänglig på >https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/National_Strategies_Repository/Russia_2000.pdf, citerad 2020-11-03.
- Russian Government, 2014. "The Military Doctrine of the Russian Federation No.Pr.-2976", Russian Government, 2014-12-25, tillgänglig på ><http://rusemb.org.uk/press/2029>, citerad 2020-11-03.
- Russian Government, 2015. "National Security Strategy of the Russian Federation", Russian Government, 2015-12-31, tillgänglig på > <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, citerad 2020-11-03.
- Shekhovtsov, Anton, 2018. *Russia and the Western Far Right*. London: Routledge.
- Somers, Margaret R., 1994. "The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach", *Theory and Society* 23(5), s. 605-649.

- Thornton, Rod, 2017. "The Russian Military's New 'Main Emphasis'", *The RUSI Journal*, 162(4), s. 18-28.
- Wagnsson, Charlotte, 2020. "What is at stake in the information sphere? Anxieties about malign information influence among ordinary Swedes", *European Security*, 29(4), s. 397-415.
- Wagnsson, Charlotte & Barzanje, Costan, 2019. "A framework for analysing antagonistic narrative strategies: A Russian tale of Swedish decline", *Media, War and Conflict*, DOI 10.1177/1750635219884343.
- Walker, Christopher, 2018. "What Is 'Sharp Power'?", *Journal of Democracy*, 29(3), s. 9-23.
- World Health Organization, 2020. "Novel Coronavirus (2019-NCoV): Situation report 13", World Health Organization, 2020-02-02, tillgänglig på ><https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports>, citerad 2020-11-26.

SPUTNIKARTIKLAR

- Sputnik, 2020a. "Sweden Considering Tightening Screws on Covid-19 Amid Growing Death Toll - Report", 2020-04-05, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BVWj>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020b. "Swedish Region's Covid-19 Strategy: Infect 'Almost Everyone' to Reach 'Herd Immunity'", 2020-04-06, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BWz4>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020c. "Swedish Scientists Predict 'Tragedy', 'Unnecessary Deaths' as Covid-19 Triage Starts", 2020-04-10, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BZc4>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020d. "Is Sweden Facing 'Herd Immunity in May' or Disaster With 'Ugly Death Rates'?", 2020-04-17, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/Cdz9>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020e. "Over 2000 Swedish Researchers Call for Tougher Measures Against Coronavirus Epidemic", 2020-03-26, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BPps>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020f. "Covid-19 Spreading Amongst Retirement Homes Across Sweden, Elderly Residents 'Terrified'", 2020-04-03, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BUPE>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020g. "'Lucky Only Kills Elderly People': Swedish Doctor's Coronavirus Take Roasted on Social Media", 2020-03-30, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BRYG>, citerad 2020-10-20.
- Sputnik, 2020h. "Swedish, Finnish, Authorities Note 'Heavy Over-Representation' of Somalis Among Covid-19 Cases", 2020-04-15, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/CceT>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020i. "Church of Sweden Demands 'Corona Money' for Illegal Immigrants", 2020-04-13, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/CaEj>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020j. "Corona Virus is the Real Threat, Not Climate Change (by John Gaunt)", 2020-02-28, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/B6pZ>, citerad 2020-10-20.
- Sputnik, 2020k. "Greta Thunberg Joins CNN Coronavirus Town Hall, and Confusion Gets Contagious", 2020-05-14, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/CDS8>, citerad 2020-10-27.

- Sputnik, 2020l. "Greta Thunberg's Climate Strike Goes Digital Amid Coronavirus Outbreak", 2020-03-12, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BDBd>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020m. "Greta Thunberg Self-Isolates After Manifesting Covid-19 Symptoms – video", 2020-03-14, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BNuD>, citerad 2020-10-20.
- Sputnik, 2020n. "Immunity, Personal Responsibility, Universal Ban: Countries With Alternative Approaches to Covid-19", 2020-04-05, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BWsF>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020o. "Professor Urges Sweden to Change its Covid 19 Strategy Labelled 'Darwinist'", 2020-05-15, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/Cw8v>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020p. "Danish Parties Ready to Welcome German, Norwegian Tourists – But Not Swedes", 2020-05-15, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/Cw4s>, citerad 2020-10-27.
- Sputnik, 2020q. "Swedish Example 'Not One to Follow' – Journalist on Coronavirus Lockdown Strategies", 2020-04-17, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/CdPH>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020r. "Why Sweden and Belarus Deified the Lockdown 'Consensus'", 2020-08-05, tillgänglig på ><http://sptnkne.ws/CsvS>, citerad 2020-11-16.
- Sputnik, 2020s. "Game over? Foreign Military Forces Pull Out of Major Drills in Sweden Amid Covid-19 Pandemic", 2020-04-03, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/BUJM>, citerad 2020-10-20.
- Sputnik, 2020t. "Denmark's, Norway's Covid-19 Infection Rates Exceed That of No-Lockdown Sweden", 2020-09-14, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/DCY7>, citerad 2020-11-16.
- Sputnik, 2020u. "Illegal Raves Blossom in Swedish Forests Amid Covid-19 Festival Ban", 2020-08-18, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/DvFA>, citerad 2020-11-23.
- Sputnik, 2020v. "Is Sweden's Covid-19 Crisis Over? Professor says Immunity Level High Enough to Keep Disease Down", 2020-09-21, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/DGRK>, citerad 2020-11-16.
- Sputnik, 2020w. "Sweden Says COVID19 Restrictions Will Remain for 'At Least a Year'", 2020.10-05, tillgänglig på ><https://sptnkne.ws/DSV6>, citerad 2020-11-23.

KODSCHEMA

- 1.) Summera kortfattat det centrala budskapet i nyhetsartikeln, i formatet av ett mininarrativ där detta är möjligt. Vad handlar artikeln om?
- 2a.) Notera de centrala aktörerna i artikeln.
- 2b.) Beskriv hur var och en av dem framställs eller tituleras av tidningen
- 2c.) Skriv ner vilken funktion och roll var och en har i artikeln och i relation till övriga aktörer i artikeln (notera även om ingen relation finns).
- 3a.) Vem är berättaren av artikeln? Detta görs genom att fråga från vems eller vilkas perspektiv artikeln berättas.
- 3b.) Vilka källor används?
- 4.) Problemet eller konflikten: Beskriv problemet eller konflikten som artikelns berättelse kretsar kring. Föreslå även ett tema eller en kort fras för att summera hur problemet definieras. The problem or conflict: pinpoint what the problem or conflict is in the narrative.

- 5.) Beskriv lösningen till problemet (också där den är underförstådd eller uttrycks implicit) dvs. hur berättelsens status quo återupprättas.
- 6.) Rumsaspekten: Beskriv var berättelsen utspelar sig. Notera om rummet, platsen för berättelsen är irrelevant för förståelsen av artikeln.
- 7.) Vad berättar bilderna och hur spelar bilderna in i artikelns narrativ?
- 8.) Tidsaspekten: beskriv vilken roll det förflutna, nuet och framtiden spelar för budskapet i narrativet och om och hur dessa tidsaspekter är kopplade till varandra och till andra delar av artikeln (förståelsen av problemet exvis eller relationen mellan problem och lösning)
- 9.) Hur tilltalar publiken/läsarna? Exvis i direkta uppmaningar eller genom identifikation.